

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Kampelička, spořitelní a záložní spolek Plasy

1898–1948

Inventář

EL NAD č.: 699

AP č.: 217

Veronika Brožková

Plasy 2009

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	8
III. Archivní charakteristika fondu	8
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	8
V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky	8

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury	9
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratek	10

Inventární seznam	11
--------------------------	----

Tiráž	13
--------------	----

I. Vývoj původce fondu

Spořitelní a záložní spolky byly malé peněžní ústavy, které poskytovaly finanční služby svým členům z řad malých vkladatelů, především zemědělců a vesnických živnostníků. Vznikaly na sklonku 19. století podle německého vzoru Raiffeisenových záložen na základě zákona č. 70 z 9. dubna 1873, o společenstvech pro napomáhání živnosti a podnikání.

Velkým propagátorem těchto záložních spolků u nás byl František Cyril Kampelík (1805–1872). Tento lékař a politik mimo jiné v roce 1861 vydal brožuru „Spořitelny po farských kollaturách (farnostech) orbě, řemeslu ze svízeľů pomohou“. Navrhl v ní zakládání malých venkovských spořitelen, které by z nahromaděného kapitálu poskytovaly rolníkům a venkovským řemeslníkům levný úvěr. Až do doby zakládání těchto spořitelen (kampeliček), ke kterému však došlo až po jeho smrti, byli rolníci odkázáni na lichváře a spekulanty a úvěry pro ně byly takřka nedostupné.

Na přelomu 80. a 90. let devatenáctého století se Kampelíkovy myšlenky začaly uskutečňovat. Zakládáním spořitelním a záložním spolkům se říkalo kampeličky nebo také raiffeisenky podle finančníka Friedricha Wilhelma Raiffeisena, který podobné úvěrové spolky zakládal v Německu. Vedly běžné účty, umožňovaly příjem a výdej peněz a vklady a výběry z vkladních knížek. Ze získaných depozit potom půjčovaly za výhodný úrok svým členům finanční hotovost bez dlouhé čekací doby a složitého ručení. Jednotlivé spolky zaštiťovala Ústřední jednota českých hospodářských spolků v Království českém. Ta pro záložny zajišťovala správu peněžních vkladů, ukládání financí na běžné účty v bankách, vedla účty, poskytovala úvěry, ukládala finanční přebytky, vykonávala revize, poskytovala poradenskou činnost. Vedle toho obstarávala i společný nákup hospodářských potřeb (uhlí, hnojiva, krmiva) pro zemědělce, objednávaných prostřednictvím jednotlivých spolků. Kampeličky byly zakládány s ručením neomezeným, pracovaly přímo na vesnicích, s minimálními náklady, kromě pokladníka neměly placené úředníky, byly spravovány lidmi, kteří měli své hlavní zaměstnání jinde a tuto funkci považovali spíše za čestnou.

Významný rozmach zaznamenaly kampeličky po vzniku republiky. Byly úzce spojeny s agrární stranou, tehdy nejvýznamnější stranou vládní koalice. Přispívaly k obecnému rozvoji měst, obcí i obyvatelstva. Stát kampeličky podporoval, poskytoval jim úlevy na daních i finanční pomoc. Při vzniku republiky existovalo 3746 kampeliček, na konci první republiky jich bylo 4372.

Ustavující valná hromada Spořitelního a záložního spolku pro Plasy a okolní obce se konala 8. května 1898 v Plasích. Při svém založení měl spolek 47 členů. Bylo zvoleno pětičlenné představenstvo, jehož předsedou (starostou) se stal truhlář František Wohl, dále devítičlenná dozorčí rada (jejím předsedou byl zvolen knížecí lékař MUDr. Leopold Batěk), pokladník, byl jmenován zapisovatel a dva sčítatelé hlasů.

Na základě žádosti ze dne 16. května 1898 byl spolek dne 3. června 1898 zapsán do rejstříku společenstev (Krajský soud v Plzni, sv. II, list 36). Spolek byl do rejstříku nesprávně uveden pod názvem Záložní a spořitelní spolek pro Plasy a obce okolní zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, přitom na ustavující valné hromadě byl schválen název Spořitelní a záložní spolek pro Plasy a okolní obce zapsané společenstvo s neobmezeným ručením. V úředních dokumentech se však vesměs vyskytuje název uvedený ve stanovách spolku.

Počátek činnosti byl stanoven na 14. srpna 1898. Úřadovalo se v domě lékárníka Heřmana Lorenze (budova u mostu, čp. 81), a to ve čtvrtek a v neděli, vždy od 9 do 12 hodin. V prostorách lékárny byla umístěna i pokladna, jejím dozorcem byl zvolen lékárník Lorenz.

Členy spolku se mohli stát občané obcí Plasy, Nebřeziny, Babina, Rybnice, Žebnice, Horní Hradiště, Vrážné, Korýtka a Pláně. Minimální podíl nového člena spolku byl 10 zl. Počáteční úrok z vkladů byl stanoven na 4 %, úrok ze zápůjček činil 5 %. Úroková sazba se později vlivem různých vnějších okolností mírně měnila, rozdíl mezi úrokem z vkladů a z úvěrů se pohyboval v rozmezí

1–1,5 %, resp. 2,5 % v období 1. světové války. Spolek se připojil k ústřední jednotě českých hospodářských spolků.

Dne 31. března 1901 se začalo úřadovat v nové spolkové místnosti v knížecím hostinci (budova v areálu dnešní Lesní společnosti Plasy, a. s.).

V období 1. světové války byla část financí upisována na válečné půjčky. Celkem bylo v letech 1915–1918 na osm válečných půjček upsáno 170 000 Kč. Po dobu války byla snížena úroková sazba pro nové vkladatele, následkem nedostatku peněz došlo i ke krátkodobému omezení zápůjček. Peníze poskytnuté na válečné půjčky byly sice úročeny vyšším úrokem, přesto byly celkové ztráty z nich vyčísleny na 38 999 Kč. Ztráta byla částečně kompenzována ústřední jednotou.

Začátkem května 1919 pokladník spolku Filip Kutta onemocněl a poté zemřel, jeho nástupcem se stal cestmistr Bartoloměj Šíp. Ten způsobil kampeličce nemalé potíže, neměl v pořádku účetní zápisy ani uzávěrku, tu musela dokonce zajišťovat ústřední jednota. Vzhledem k nastalým problémům v administrativě byl dočasně omezen chod spolku, v červenci 1920 úplně stagnovalo poskytování půjček. S Bartolomějem Šípem byla proto s účinností k 31. prosinci 1920 zrušena smlouva. Pokladnu pak dočasně vedl učitel František Frank a sl. Marie Hájková, která se v roce 1922 stala pokladní spolku.

Na počátku roku 1920 se spolek kvůli problémům s topením v hospodě U Franků (dříve knížecí hostinec) přestěhoval do nových spolkových místností v hospodě Antonína Maříka (dnešní budova kina, čp. 41). V roce 1923 došlo k dalšímu stěhování, sídlem spolku se stala III. třída měšťanské školy v přízemí plaského konventu. Zdejší prostory však nebyly vyhovující, a proto se v říjnu 1928 spolek opět stěhoval, tentokrát do pronajatých místností v domě paní Anežky Šerksové (čp. 93).

V roce 1926 byla v Plasích založena konkurenční občanská záložna, kampeličce se i přesto dařilo. Významnou měrou se podílela na rozvoji obce i místních spolků. Například v roce 1922 poskytla družstvu pro rozvoj elektrické energie půjčku ve výši 100 000 Kč na elektrifikaci Plas, v roce 1926 poskytla stavebnímu družstvu finance na výstavbu osmnácti rodinných a dělnických domů v Plasích, v roce 1930 půjčila TJ Sokol Plasy částku 100 000 Kč na koupi budov a pozemků. V roce 1931 byla poskytnuta půjčka obci Plasy ve výši 150 000 Kč a obci Rybnice ve výši 50 000 Kč, v obou případech byly peníze určeny na stavbu školy. Dne 31. října 1929, v Den spořivosti, věnovala kampelička 72 dětem 1. třídy obecné školy vkladní knížky s vkladem ve výši 5 Kč. V dalších letech poskytoval spolek školní radě příspěvek na stravování chudých dětí. Pravidelně finančně podporoval i plaskou průmyslovou pokračovací školu.

V letech 1927–1930 se výrazně zvýšil objem zápůjček, zejména v souvislosti s pozemkovou reformou. Cílem kampeličky však nebylo půjčovat velké objemy peněz, její finanční stav to ani nedovoloval. Poskytovala především drobné úvěry jednotlivcům, žadatele o velké úvěry odkazovala na větší peněžní ústavy. Představitelé kampeličky vždy kladli důraz na řádné zajištění úvěru, aby svěřené prostředky nebyly vystaveny zbytečně vysokému riziku.

V létě 1931 dosáhla světová hospodářská krize svého vrcholu, to vedlo k dočasnému zhroucení mezinárodního bankovního systému. Finanční a úvěrová krize zasáhla i Československo, došlo k hlubokému propadu ekonomiky. Toto období nebylo pro kampeličku jednoduché, vlivem hospodářské krize klesaly vklady, dočasně bylo dokonce pozastaveno poskytování půjček.

V roce 1934 musely být podle vládního nařízení č. 169/1933 Sb. změněny stanovy spolku a při té příležitosti se obecné označení kampelička dostává do názvu, oficiální název tedy zní Kampelička, spořitelní a záložní spolek v Plasích, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným.

Již od svého založení úřadoval spolek v pronajatých prostorách a stávající umístění ústavu bylo nevyhovující. V roce 1936 se naskytl možnost koupě výhodně položeného pozemku o rozloze téměř 1000 m², který se nacházel ve středu obce, přímo u hlavní silnice. Pozemek vlastnila Dělnická tělocvičná jednota a požadovaná cena 14 430 Kč byla poměrně vysoká. I přes počáteční negativní postoj vrchního revidenta ústřední jednoty Ruttnera, který argumentoval zejména nejistou

situací na finančním trhu a doporučoval stavbu odložit na příznivější dobu, se zástupci kampeličky rozhodli pozemek zakoupit a stavbu realizovat. Celkový odhad nákladů na stavbu budovy byl 148 644,39 Kč, financování bylo zajištěno možností prodeje cenných papírů v hodnotě více než 160 000 Kč. Navíc by kampelička ušetřila ročně 6000 Kč, které platila za pronájem prostor v domě paní Šerksové, další příjem by byl z pronájmu čtyřpokojového bytu v 1. patře.

V roce 1936 byl tedy pozemek zakoupen, zajištěním stavebních záležitostí byl pověřen Jaroslav Volín, který vypracoval projekt i vykonával stavební dozor, zakázka na stavbu budovy byla zadána Stanislavu Lukášovi z Plas. Dělnické a řemeslné práce měly být obstarávány především lidmi z obvodu kampeličky. Skutečné náklady na pořízení budovy se vyšplhaly na 194 791,05 Kč. Zástupcům kampeličky se nakonec podařilo vyjednat u ústřední jednoty uvolnění vlastního kapitálu v potřebné výši, takže cenné papíry nebylo nutné prodávat.

V nové budově, která dostala číslo popisné 291, se poprvé úřadovalo 31. října 1937, v Den spořivosti. Již v průběhu října se do nájemního bytu v 1. patře nastěhoval předseda dozorčí rady Josef Havlík a do přízemního bytu domovník Josef Jaroš. Do pracovního poměru byl k 1. lednu 1938 nově přijat Karel Prusík, který měl vykonávat účetní a pokladní práce namísto dosavadní pokladní Marie Hájkové.

Na základě vládního nařízení č. 268/1941 Sb. z. a n. byl 24. září 1941 schválen nový dvojjazyčný název, který zněl Kampelička, spořitelní a záložní spolek v Plasech, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením – Kampelička, Spar- und Vorschussverein in Plass, eingetragene Genossenschaft mit unbeschränkten Haftung.

V roce 1942 byla vzhledem k vysokému nárůstu agendy a obrátům na účtech rozšířena úřední doba na pět dní v týdnu (úterý, středa, čtvrtek, pátek a neděle), do pracovního poměru byla přijata druhá účetní síla, Vladimír Ruther.

Vedoucímu účetnímu Karlu Prusíkovi byly vytýkány nedostatky, zejména pozdní účtování, což bylo pro kampeličku nepřijatelné. V zájmu zachování dobrého renomé mu bylo tedy v prosinci 1943 nabídnuto, aby sám ukončil svůj pracovní poměr u kampeličky. To však Prusík odmítl, proto mu byla dána výpověď s tím, že bude nadále vykonávat pro kampeličku dílčí pomocné práce a bude odměňován podle odpracovaných hodin. Na místo vedoucího účetního byl přijat Josef Marx, dosavadní účetní Prusík se stal jeho asistentem.

Po pádu Německa a obnovení svobodné Československé republiky vydal dne 19. května 1945 prezident republiky Dr. Edvard Beneš dekret, jímž byla ve všech hospodářských ústavech, družstvech a institucích zrušena působnost dosavadních vedoucích osob a činovníckých sborů a vedení přešlo na jmenované národní správce. Za národního správce kampeličky navrhl Místní národní výbor v Plasích dosavadního předsedu dozorčí rady Josefa Havlíka, který ihned převzal správu ústavu. Dne 30. září 1945 se konala valná hromada, kde byl Josef Havlík zvolen starostou spolku. Předchozí starosta Václav Šašek již odmítl být pro svůj vysoký věk volen. Předsedou dozorčí rady byl zvolen František Výška.

Ke dni 21. ledna 1947 bylo ve společenstevním rejstříku z názvu vymazáno německé znění firmy. Na společné schůzi představenstva a dozorčí rady 26. října 1947 byla projednávána otázka sloučení kampeličky a občanské záložny v jeden družstevní ústav. Bylo schváleno, že kampelička je ochotna převzít občanskou záložnu.

Na základě zákona č. 181/1948 Sb. z. a n., o organizaci peněžnictví, bylo výnosem Ministerstva financí č. j. 73.769/48-III/7 ze 14. května 1948 nařízeno splynutí Kampeličky, spořitelního a záložního spolku v Plasech, zapsaného společenstva s neobmezeným ručením, se společenstvem Občanská záložna v Plasech, zapsaným společenstvem s ručením obmezeným, a to univerzální sukcesí bez likvidace. V důsledku toho došlo k výmazu kampeličky ze společenstevního rejstříku.

Významní činovníci spolku

Předsedové představenstva (starostové)

František Wohl	05/1898–02/1905
František Nosek	02/1905–03/1915
Hynek Vavřík	03/1915–09/1920
František Vopat	09/1920–05/1926
Václav Šašek	05/1926–09/1945
Josef Havlík	09/1945–02/1947
Jaroslav Vavřík	10/1947–05/1948

Předsedové dozorčí rady

Leopold Batěk	05/1898–04/1899
Josef Polák	05/1899–06/1925
Josef Havlík	06/1925–05/1945
František Výška	09/1945–05/1948

Vývoj vkladů a zápůjček

<u>období</u>	<u>vklady</u>	<u>zápůjčky</u>
05/1899	3 868 zl.	1 733 zl.
05/1902	18 846 K	29 119 K
05/1907	65 107 K	57 183 K
05/1913	179 036 K	146 772 K
07/1919	592 968 K	69 694 K
05/1924	1 288 589 Kč	781 731 Kč
06/1933	2 662 522 Kč	2 249 438 Kč
04/1937	2 622 085 Kč	2 341 900 Kč
08/1938	3 198 105 Kč	2 280 453 Kč

Počet členů spolku

<u>rok</u>	<u>počet členů</u>
1898	47
1900	69
1910	150
1915	168
1926	243
1935	405
1942	496
1946	585
1947	621

II. Vývoj a dějiny fondu

Archivní fond Kampelička, spořitelní a záložní spolek Plasy tvoří celkem 21 česky psaných úředních knih z let 1898–1948, z toho 19 knih správního charakteru (protokol pro valnou hromadu, protokol pro dozorčí radu, protokol pro představenstvo, seznamy činovníků a členů) a dvě knihy účetních uzávěrek. Fond byl do Státního okresního archivu Plzeň-sever převzat společně s písemnostmi ostatních peněžních ústavů okresu Plzeň-sever v roce 1980 (č. př. 555).

III. Archivní charakteristika fondu

Název archivního fondu byl zvolen na základě Metodického návodu OAS MV k vedení evidence NAD podle vyhl. č. 645/2004 Sb. (Hlava XII, Čl. 17), tj. posledního úředního nebo jinak běžně užívaného názvu svého původce a místa působení.

Při pořádání a inventarizaci fondu bylo přihlédnuto k současným pravidlům pro zpracování archivního materiálu (Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. SAP X, 1960, č. 2, s. 215–310) a platné metodiky SOA v Plzni (Vnitřní směrnice pro zpracování, posuzování, schvalování a evidenci archivních pomůcek v SOA v Plzni = Interní předpis č. 4/2006 ze dne 24. ledna 2006).

V roce 1981 Dr. Josef Pankraz a Marie Vitoušová fond uspořádali a vyhotovili skupinový inventář Peněžní ústavy v okrese Plzeň-sever (1858) 1867–1954, k jeho schválení však nedošlo. Původně fond obsahoval 22 česky psaných knih (celkový rozsah 0,25 bm), 1 kniha (protokol zápůjček 1948–1952, rozsah 0,01 bm) byla přeřazena do fondu Občanská záložna Plasy (č. EL NAD 700, č. j. SOAP/060-488/2009 ze dne 21. 9. 2009). Vnitřní skartace nebyla provedena. Celkový rozsah fondu je 0,24 bm, knihy jsou řazeny podle obsahu a v rámci jednotlivých druhů chronologicky. Písemnosti byly podle přílohy č. 3 zákona č. 499/2004 Sb. zařazeny do II. kategorie a v době zpracování fondu se nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Fond obsahuje zejména zápisy ze schůzí orgánů spolku a účetní uzávěrky. Záznamy jsou dokladem vývoje peněžnictví na regionální úrovni, poskytují přehled o vývoji spolku za celé období jeho existence a lze z nich získat informace o dění nejen uvnitř spolku, ale i v obcích, v nichž působil.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Kampelička, spořitelní a záložní spolek Plasy 1898–1948 uspořádala a inventář k němu zpracovala Veronika Brožková v březnu 2009 v SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích. Čistopis pomůcky zhotovila v říjnu 2009 Veronika Brožková.

V Plasích 14. 10. 2009

Veronika Brožková

Seznam použitých pramenů a literatury

Státní oblastní archiv v Plzni

Archivní fond:

Krajský soud Plzeň /nezpracováno/, Spořitelní a záložní spolek pro Plasy a obce okolní zapsané společenstvo s neobmezeným ručením – sign. Dr II 36, Kampelička – spořitelní a záložní spolek v Plasech zapsané společenstvo s neobmezeným ručením – sign. Dr II 36.

Hubka, Petr. Před 100 lety byla založena kampelička. *Plaský zpravodaj*, 1998, roč. 8, č. 4.

Hájek, Jan – Lacina, Vlastislav. *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*. Praha, 1999.

Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené, 1873 (částka XXV, 17. 5.).

Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, 1933 (částka 53, 14. 8.).

Sbírka zákonů a nařízení protektorátu Čechy a Morava, 1941 (částka 89, 22. 7.).

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, 1948 (částka 66, 3. 8.).

Seznam použitých zkratek

AP	Archivní pomůcka
č. př.	Číslo přírůstku
EL	Evidenční list
ev. jednotka	Evidenční jednotka
inv. č.	Inventární číslo
NAD	Národní archivní dědictví
SAP	Sborník archivních prací
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
TJ	Tělovýchovná jednota

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
---------	-------	---------------	-----------------

I. Knihy

1	Protokol pro valnou hromadu (8. 5. 1898–28. 8. 1932)	1898–1932	K 1
2	Protokol pro valnou hromadu (28. 5. 1933–19. 10. 1947)	1933–1947	K 2
3	Protokol pro představenstvo (17. 5. 1898–2. 2. 1904)	1898–1904	K 3
4	Protokol pro představenstvo (3. 3. 1904–16. 6. 1909)	1904–1909	K 4
5	Protokol pro představenstvo (3. 7. 1909–7. 5. 1916)	1909–1916	K 5
6	Protokol pro představenstvo (18. 6. 1916–7. 11. 1926)	1916–1926	K 6
7	Protokol pro představenstvo (26. 12. 1926–18. 3. 1934)	1926–1934	K 7
8	Protokol pro představenstvo (22. 4. 1934–26. 8. 1945)	1934–1945	K 8
9	Protokol pro dozorčí radu (23. 10. 1899–17. 4. 1911)	1899–1911	K 9
10	Protokol pro dozorčí radu (9. 7. 1911–30. 9. 1923)	1911–1923	K 10
11	Protokol pro dozorčí radu (18. 11. 1823–19. 7. 1931)	1923–1931	K 11
12	Protokol pro dozorčí radu (18. 10. 1931–30. 1. 1938)	1931–1938	K 12
13	Protokol pro dozorčí radu (13. 3. 1938–4. 1. 1948)	1938–1948	K 13
14	Seznam členů	1898–1910	K 14
15	Seznam členů	1911–1924	K 15
16	Seznam členů	1924–1934	K 16
17	Seznam členů	1931–1933	K 17
18	Seznam členů	1933–1948	K 18
19	Seznam činovníků spolkových	1898–1947	K 19

II. Účetní materiál

20	Účetní závěrky	1898–1935	K 20
21	Účetní závěrky	1922–1937	K 21

Název archivní pomůcky:	Kampelička, spořitelní a záložní spolek Plasy
Značka fondu:	ZK Plasy
Časový rozsah:	1898–1948
Počet evidenčních jednotek:	21 (21 úředních knih)
Počet inventárních jednotek:	21
Rozsah v bm:	0,24 bm (úřední knihy – 0,24 bm)
Stav ke dni:	14. 10. 2009
Zpracovatel archivního souboru:	Veronika Brožková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Veronika Brožková
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková dne 14. 10. 2009 – č. j. SOAP/060-524/2009